

72. 11.11.1961

Kaivauskertomus vt. apulaisamanuenssi Pirkko-Liisa Lehtosalon suorittamasta kaivauksesta Maarian pitäjän Saramäen kylän Marttilan talon pihamaalla elokuussa 1961. Aikaisempia kaivauksia Marttilan kalmistossa ovat suorittaneet J. Rinne (1905), A.M.Tallgren (1919), A. Hackman (1921) ja H. Salmo (1955) sekä V. Lehtosalo aikaisemmin kesällä 1961 inventointimatkinsa yhteydessä. - Tähän kaivauskertomukseen liittyy 8 erikoiskarttaa (yleiskartta V. Lehtosalon kertomuksen yhteydessä) sekä 11 valokuvaa (filmit 25349-25359). Löydökset on lueteltu n:oilla 15189:1-218.

Kaivauksensa lopussa lehtori Veikko Lehtosalo (ks. kaivauskertomusta KM:n top. ark:ssa) irroitti kaivausalueensa kaakkoisrajalta isohkon kiven ja tällöin vierähti reunasta kiven takaa osia ihmisen pääkallosta (15189:144) sekä bysanttilaisen rahan barbaarijäljennös (15189:121), mistä hän päätteli, että kaivetusta alueesta kaakkoon olisi vielä löydettävissä kaivamaton ruumishauta. Hänen ilmoitettuaan asiasta Kansallismuseoon sai allekirjoittanut tehtäväkseen suorittaa mainitun kohdan kaivauksen. Marttilan talon isäntäväellä ei ollut mitään kaivausta vastaan, mikäli lähistöllä olevia koivuja ja koristepensaita ei vahingoitettaisi.

Koska ruumishaudan sijainti tiedettiin etukäteen melko hyvin, paalutettiin Veikko Lehtosalon kaivamasta alueesta kaakkoon ainoastaan 6 m²:n suuruinen alue. Tältä alueelta poistettiin noin 5 cm:n paksuinen turve ja täytemaakerros, jonka paksuus oli 10-20 cm. Vanhojen yleiskarttojen mukaan olisi tämän alueen pitänyt rajoittua jo kaivettuihin alueihin ja osittain mennä niiden päällekin, mutta näin ei käynyt, vaan vastaan tuli ehjä kiveys, joka ainoastaan lounaissyryltään oli puutteellinen. Tämän arveltiin johtuvan koivuja istutettaessa tehdyistä kuopista, mutta myöhemmin paljastui, että ruumishauta sijaitsi kaivausalueeseen nähden vinottain jalkopää eteläkaakkoa kohden ja kiveys siis oli särkynyt sitä tehtäessä. Koivujen tähden ei kaivausalueen lounaissyryä voitu esteettömästi kaivaa, joten kaivaus käsitti kokonaisina vain ruudut C-1 ja C-2 sekä osia ruuduista B-1, B-2, B-3, C-3 ja C-0, josta osa oli tutkittu Veikko Lehtosalon toimesta, osa nähtävästi jo tohtori Salmon suorittamassa kaivauksessa. Kulttuurimaakerros oli erittäin paksu ulottuen paikoin kalliopohjaan asti, joka tuli vastaan 100-110 cm:n syvyydessä. Maa oli kauttaaltaan mustaa, hiilensekaista, ja siksi ei karttoihin ole erikseen merkitty tummia alueita muu-

ta kuin silloin, kun on otettu hiilinäytteitä tai erikoisen vahvasti nokinen kohta on selvästi eronnut ympäristöstään.

Jo täytemaakerroksesta löytyi saviastianpalasia, rautakuonaa, savitiivisteitä, muutamia luunsiruja ja pronssiesineen katkelma (15189:11), mutta luultavasti niillä ei ole mitään yhteyttä kaivetun alueen kanssa, sillä paikalle oli tuotu maata jostakin toisesta piha-aukeaman kohdasta. Nämä löydökset on kuitenkin merkitty karttaan I ja lueteltu ensimmäisen kerroksen kohdalla.

Ensimmäinen kivikerros (kartta I) oli melko tiheä ja pienistä kivistä tehty, ainoastaan lounaisreunalla oli joitakin isompia kiviä. Siitä löytyi saviastianpaloja, joista yksi reunapala oli koristettu, rautakuonan kappale (ruudusta C-1), eläimen hammas, kappaleita savikiekosta sekä pari pronssi (messinki?)- ja pari rautaesineen katkelmaa (15189:12-15).

Toinen kivikerros (kartta II) tuli esiin välittömästi ensimmäisen alta. Se oli luonteeltaan samanlaatuinen kuin ensimmäinen, mutta ruutujen C-0 ja C-1 rajalla oli havaittavissa yhtenäinen, liesimäinen latomus ja ruuduissa C-1 ja B-1 oli keskellä kivettömät alueet. Karttaan II on lisäksi merkitty Veikko Lehtosalon kaivamalla alueella ollut kiviryhmä, joka ilmeisesti kuului nyt kaivettuun hautaan muodostaen yhdessä tällä alueella olevien kivien kanssa komean latomuksen ruumishaudan pääpuoleen. Tästä kerroksesta löytyi etupäässä vain saviastianpaloja, joista yksi oli erittäin kauniisti ja rikkaasti koristettu nyöriornamentilla, vedetyillä viivoilla ja kyöneleenmuotoisilla kuopilla (15189:45).

Kolmannen kerroksen kohdalla ilmestyi ensimmäinen merkki odotetusta ruumishaudasta, suuri arkunnaula (15189:53) ruudusta B-1. Muutoin oli kivikerros edellisten kaltainen (kuvat 1-3). Ruutujen C-0 ja C-1 rajalla, missä edellisessä kerroksessa oli selvä latomus, oli melkein kivetön alue, kun sensijaan ruudussa C-3 ja osittain ruudussa B-3 oli pyöreähkö latomus (kuvat 5-6), jonka ympäristö oli erittäin nokinen. Löydöksissä kiintyi huomio puoliksi palaneisiin tuohikierteisiin (15189:58,69,73,79), joita löytyi ruuduista B-1, C-0-1 ja 3 sekä rautakuonan kappaleisiin ruudussa B-3 (15189:64).

Neljännessä kerroksessa oli kiveys tihein ruudun C-2 alueella, joskin siihen rajoittuvillakin alueilla oli melkoisesti latomusta. Ruumishaudan kohdalla oli joitakin suuria kiviä ruuduissa B-1 ja B-2 (kuva 4). Löydöksiä oli huomattavasti enemmän kuin aikaisemmissa kerroksissa. Rautakuonaa löytyi runsaasti, varsinkin ruuduista B-2 ja C-2, tuohta oli isolla alueella ruudussa C-2, sekä palaneita että palamattomia luita samoin kuin eläimen hampaita löytyi sieltä täältä, saviastianpaloja oli muodosta ja aineksesta päätellen useammasta eri astiasta ja ruudusta B-2 löytynyt

rautanaula (15189:86) sekä ihmisen hammas (15189:89) ruudusta B-1 tie-
doittivat ruumishaudan olevan olemassa ja aivan lähellä. Ruudusta C-1
löydettiin merkillinen aivan kuin savirenkaan katkelma (15189:82), joka
lienee myöskin syytä mainita.

Seuraava kerros (kartta V A) olikin jo sitten ruumishautakerros. Maa oli
aivan nokista ja seassa oli muraksi palaneiden kivien kappaleita. Ruumis-
haudan alue erottui hyvin heikosti hieman vaaleampana ja hiekan sekaise-
na ympäristöstään. Haudan suunta oli lähinnä luoteis-kaakko ja se jäi
osittain vieressä kasvavan koivun juurien alle, joten sen kaivaminen oli
erittäin vaikeaa. Pohjoiskulmassa oli puun jäännöksiä ja pari tuohikier-
rettä (15189:152,153), päästä oli jäljellä vain muutama leukaluun pala
ja hampaita (15189:144), kallon säilyneet osat oli V. Lehtosalo aikaisem-
min ottanut talteen. Luun lähellä oli muutamia pieniä pronssikierukka-
tähtiä (15189:125-127,129,137) sekä pieni hevosenkenkäsolkki (15189:136).
Haudan keskivaiheilla oli arabialainen raha (15189:143) väkäsellinen
kierteisruotoinen harppuunankärki (15189:142), G-tyypin keihäänkärki
(15189:124) ja sen alla palasia jostakin toisesta rautaesineestä (kuvat
9 ja 11). Viimeksi mainittujen välissä oli säilynyt pari karkean tekstii-
lin kappaletta. Keihäänkärjen yläpuolella oli lukuisia pieniä raudanpa-
loja, joiden merkityksestä ei saanut selvää, ja sen sivulla koillispuo-
lella oli veitsi (15189:130) selkä maata vasten. Veitsen vieressä oli
luuta, joten se lienee ollut aivan kyljessä kiinni, mikä selittäisi luon-
nottoman asennon. Veitsestä jalkopäähän päin aivan keihäänkärjen vieressä
oli kukkaro (15189:123), jonka kaivauksen asteita esittävät valokuvat 9
ja 10. Kukkaro sisälsi neljä tai viisi punnusta sekä hopearahan katkelman,
varsinaisesta esineestä oli jäljellä muutamia nahan ja raudan (?) palasia.
Sääriluista oli jäljellä joitakin kappaleita ja osittain niiden päällä
oli viikate (15189:141). Lisäksi kannattane mainita omituinen suuren pa-
laneen luun katkelma, jonka sisällä oli tuohikierteitä (15189:150). Löy-
döt loppuivat n. 65 cm:n syvyydessä nykyisestä maanpinnasta, haudan poh-
jalla oli joitakin pieniä kivilaakoja, mutta vasta 75-80 cm:n syvyydessä
kaikki ruumishaudan jäljet hävisivät ja sen kohta sulautui muuhun aluee-
seen.

Ruumishaudan loppuminen ei kuitenkaan merkinnyt kulttuurimaan loppumista,
vaikka ensin siltä näyttikin, sillä vastaan tuli hienoa hiekkaa ja soraa
(kartta V B), myöhemmin jopa savea (kartta VI). Ruudussa B-2-3 esiinty-
vä nokiläikkä antoi kuitenkin aiheen jatkaa kaivausta ja tulos oli se,
että tämän näennäisesti raaan maakerroksen alta paljastui uusia kivila-
tomuksia ja löytöjä. Ruumishautaa lukuunottamatta viidennelle kerrokselle
antoivat leimansa saviastianpalat ja savitiivisteet. Pari eläimen hammas-

ta ja joitakin palaneita luunsirujakin löydettiin, metalliesineitä edusti rautaveitsen ruoto-osa (15189:179) yksinään.

Kuudennessa kerroksessa (kartta VI) oli selvästi havaittavia latomuksia, tai oikeammin niiden osia, ja tummia alueita täysin raaalta vaikuttavan saven ohella. Kaivauksen aikana ilmeni kuitenkin, että savenkin välissä oli ohuita hiilikerroksia ja hienoa hiekkaa. Ruuduissa B-1-2 oli pääasiassa suurista hiekkakivilaaoista tehty suippopäinen latomuksen kulmaus (ks. myös V. Lehtosalon kert.), jonka keskellä oli, jääden kaivauksen luoteiskulmaan, suuri laakakivi (kuvat 7-8). Tämän alla oli pienistä kivistä tehty merkillinen noen täyttämä "suppilo" (kartta VII). Ympärillä oli aivan kuin kovaksi poljettua savea. Kaivausalueen pohjoiskulmassa, ruuduissa C-0-1, oli paksun noen (n. 10cm) ympäröimä kivilatomus ja erittäin paksu hiilikerros oli myöskin kaivausalueen etelänurkassa, ruudussa B-C-2-3 (esiintyy kartoissa V B ja VII, siis yli 30 cm). Ruudun C-2 koillisreunalta taas alkoi ilmestyä esiin suurehkoista kivistä tehtyä latomusta (kuva 7-8), joka ilmeisesti jatkui kaivamattomalle alueelle. Kaivaus oli edennyt lähes metrin syvyyteen ja aivan kaivausalueen tämän reunan läheisyydessä kasvoi puheena olleita koristepensaita. Koko latomuksen esille saaminen olisi siis vaatinut huomattavasti lisääaikaa ja -vaivaa ja pahimmassa tapauksessa olisi ehkä paljastunut, että joku paikalla kaivauksia aikaisemmin suorittanut oli jo mainitun kohdan tutkinut. Sentähden katsoin viisaimmaksi kaivaa tämän alueelleni sattuneen latomuksen osan siitä huolimatta, että hyvin tajusin sen olevan vain kulmauksen ehkä paljonkin suuremmasta kokonaisuudesta. Latomus paljastui polttohaudaksi tai osaksi sitä, kivien välissä oli runsaasti nokea ja palaneita luita, saviastianpaloja sekä joitakin pieniä metalliesineiden katkelmia (15189:211-214), valitettavasti ei kuitenkaan mitään ajoittavaa. Muut löydökset kerrosten VI ja VII alueelta olivat pääasiassa saviastianpaloja ja savitiivistettä.

Kaivetulla alueella kalliopohja tuli vastaan 100-110 cm:n syvyydessä ja kulttuurimaa jatkui siihen asti, paitsi ruudussa B-2 ja siihen rajoittuvilla alueilla (ruumishaudan alla), missä aivan kova valkoinen savi tuli vastaan 90 cm:n syvyydessä. Seikka selvinnee parhaiten kartoista.

Kaivauksen jälkeen reunat ennen kuopan täyttämistä tuettiin laudoilla, jotta ainakin tämä kaivaus selvästi erottuisi kaivamattomista alueista. Mikäli Marttilan kalmisto vielä joskus herättää kiinnostusta, arvelisin, että nyt kaivetusta alueesta kaakkoon ja mahdollisesti myöskin koilliseen (latomuksen osan osoittamalle taholle) kannattaisi jatkaa kaivausta.

Helsingissä 9. 11. 1961.

Tukko -Liisa Lehtosalo

MAARIAN SARAMAEN

MARTTILA (1961)

KAIVAUSKARTTA II a

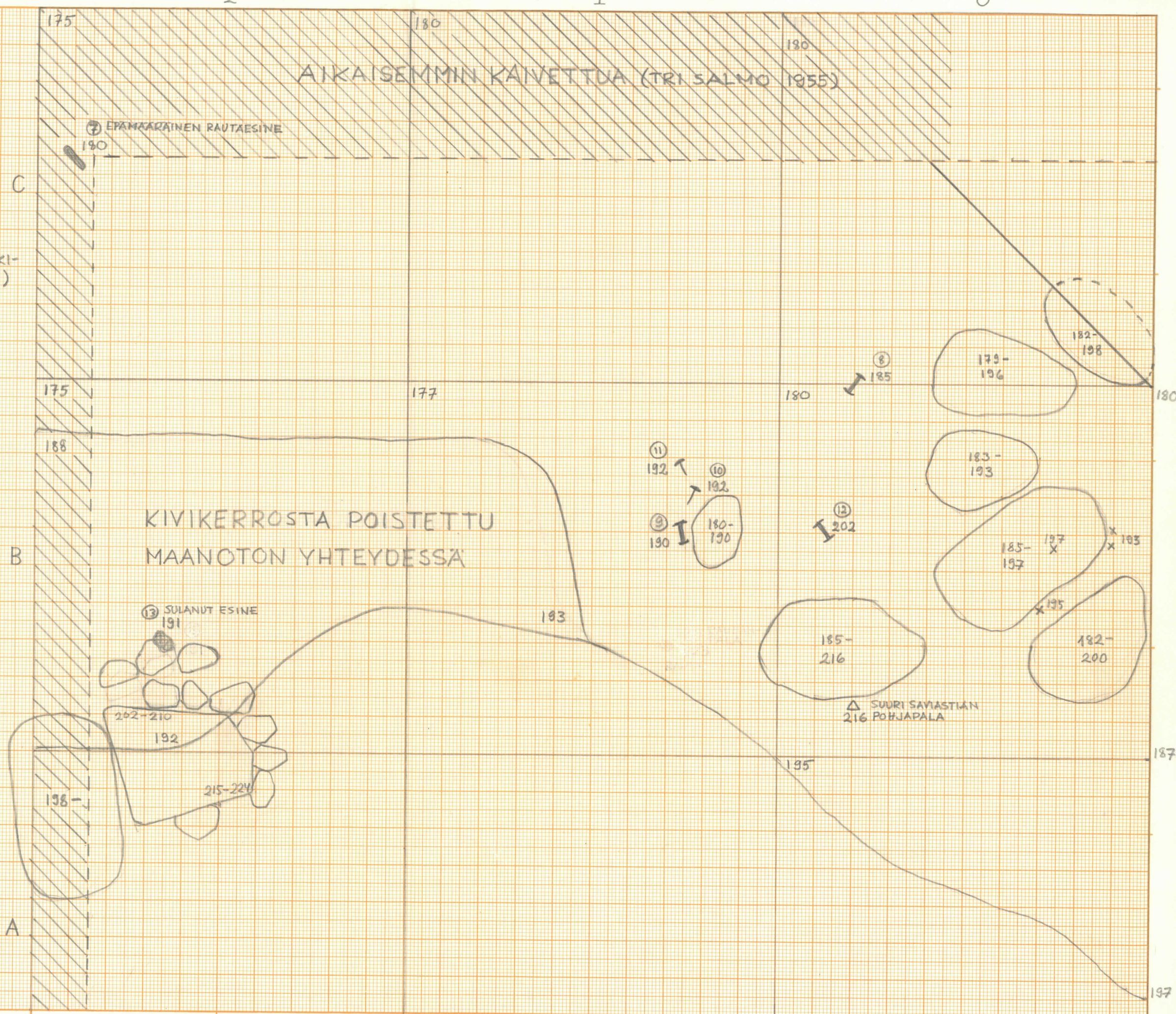
MITTAKAAVA 1:10

PALANEITTEN KIVIEN JA NOKI-
MAAN MUODOSTAMA KERROS

(VAIN HUOMATTAVAMMAT KIVET JA KIVIRYHMAT PIIRRETTY KARTTAAN)

AIKAISEMMIN KAIVETTUA (TRI SALMO 1955)

⑦ EPÄMAKKAANEN RAUTAESINE

KIVIKERROSTA POISTETTU
MAANOTON YHTEYDESSÄ

⑬ SULANUT ESINE
191

△ SUURI SAMASTIAN
216 POHJAPALA

PIIRTÄNYT: Väinö Luoto

MAARIAN SARAMAEN

MARTTILA (1961)

KAIVAUSKARTTA I

MITTAKAAVA 1:10

PINTAPUNNITUKSET ENNEN TURPEENPOISTOA JA EHUJAN TURPEEN RAJA

PINTAMULLASTA (MUUALTA TUOTUA MAATA) TEHDYT LÖYDÖT

C

B

A

159

152

152

150

AIKAISEMMIN KAIVETTUA (TRI SALMO 1955)

⑤ KIVIASEEN KAPPALE?
178

② EPÄMAKRAINEN
175 RAUTAESINE

① 165

⑥ 180 Δ SUURI SAVIASTIAN-
177 PALANEN

③ 177

④ 177

164

154

159

160

AIKAISEMMIN KAIVETTUA

158

MAANOTOSSA

KAJOTTUA

MAATA

169

169

PIIRTÄNYT: *Veikko Jaltonen*

Maaria

Saramäki, Mouttala 1961.

F. 25349

1. Holmas kivikerros, kuvattu kaakosta.

F. 25350

2. Holmas kivikerros ja onittain neljättäkin näkyvissä. Kiveton alue vasemmalla on ruumiskauden kulta.

F. 25351

3. Sama kuin edellä. Kuvat on otettu kaakosta.

F. 25352

4. Kainausalue kuvattuna luoteesta. Vuolen oviittomasta kohdasta löytyi jääkallor. Kulta jätettiin siitä oviittom oikealle.

P.L. Lehtonen 1961

Maaria

Saramäki, Marttila 1961.

F. 25353

5. Pyöreähkö kivilatomus ruudussa C-3. Kuvattu kaakosta.

F. 25354

6. Sama latomus kuin edellisessä kuvassa kuvattuna lähempää ja itä-läntisistä päin.

F. 25355

7. Huuhtu kerssa kaakosta. Vasemmalla ylläolella suuri kaakakivi ja sen ympärillä tumma alue. Oikealla ylläolella moki-maastiekkä ruudussa C-1.

F. 25356

8. Sama kuin edellä otettuna mittiä suuremman ylläolella. Kuvan alaosassa näkyy tumma alue ruudussa B-C-2-3. Oikealla keskellä VIII kerroksen latomuksen yläosa.

Maasia

Saramäki, Marttila 1961.

F. 25357

9. Keihäänkärki ja kukkaro ruu-
mishaudasta. Molek osoittamassa
kohdassa näkyy rautasimetta, joka
oli keihäänkärjen alla.

F. 25359

F. 25358

10. Sama kuin edellä sen jälkeen, kun
irrotettiin nahka ja raudenpalat on pois
tettu pinnuston päältä.

11. Keihäänkärjen alla ollut rautasimi
sellaisena kuin se oli löydettyään.

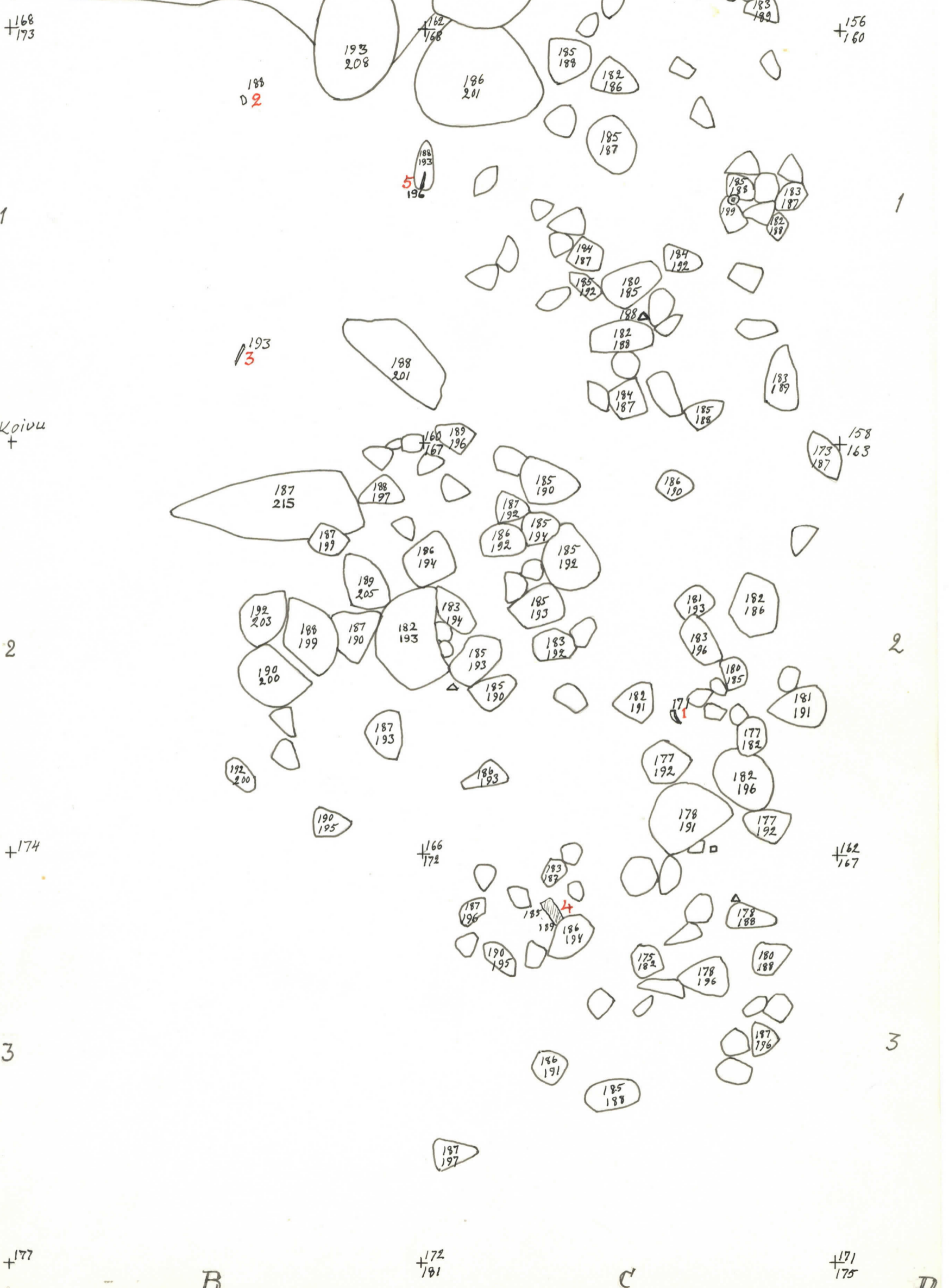
P.-L. Lehtinen 1961.

MAARIA, SARAMÄKI, MARTTILA I Kerros
Pirkko-Liisa Lehtosalo 1961

1:10

Kp.pl. 0.40

Veikko Lehtosalon
kaivamaa aluetta

1

1

2

2

3

3

+177

B

+172
+181

C

+171
+175

D

MAARIA, SARAMAKI, MARTTILA
Pirkko-Liisa Lehtosalo, 1961.

kerros II

1:10

Kp. pl. 0.40

Aikaisemmin
kaivettua maata
(tri. Salmu)

Veikko Lehtosalon
kaivama alue

Eläimen
hampmas

Koivu

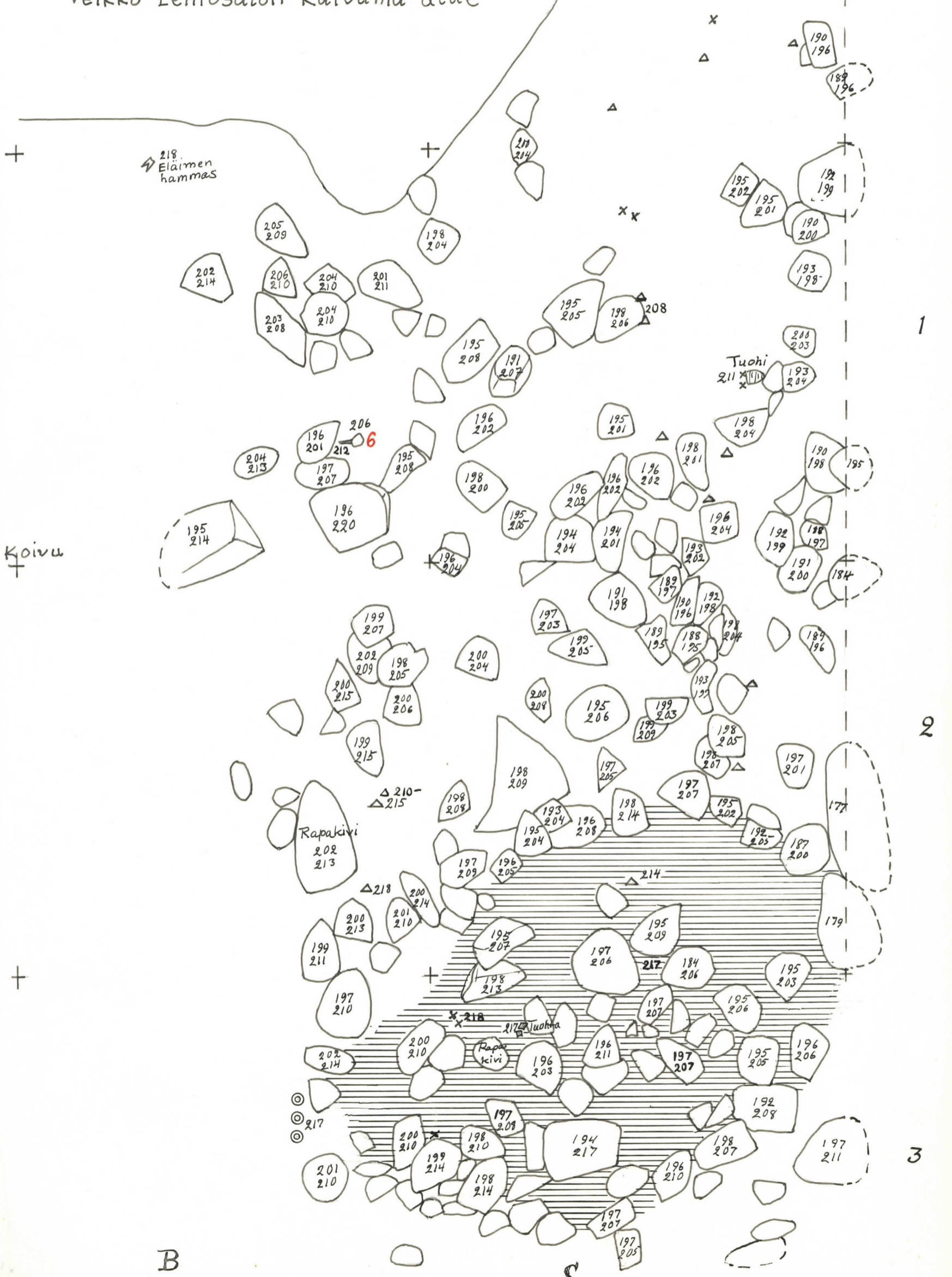
MAARIA, SARAMÄKI, MARTTILA kerros III
Pirkko-Liisa Lehtosalo, 1961

1:10

Kp. pl. 0.40

Aikaisemmin kaivettua maata (fri Salmo)

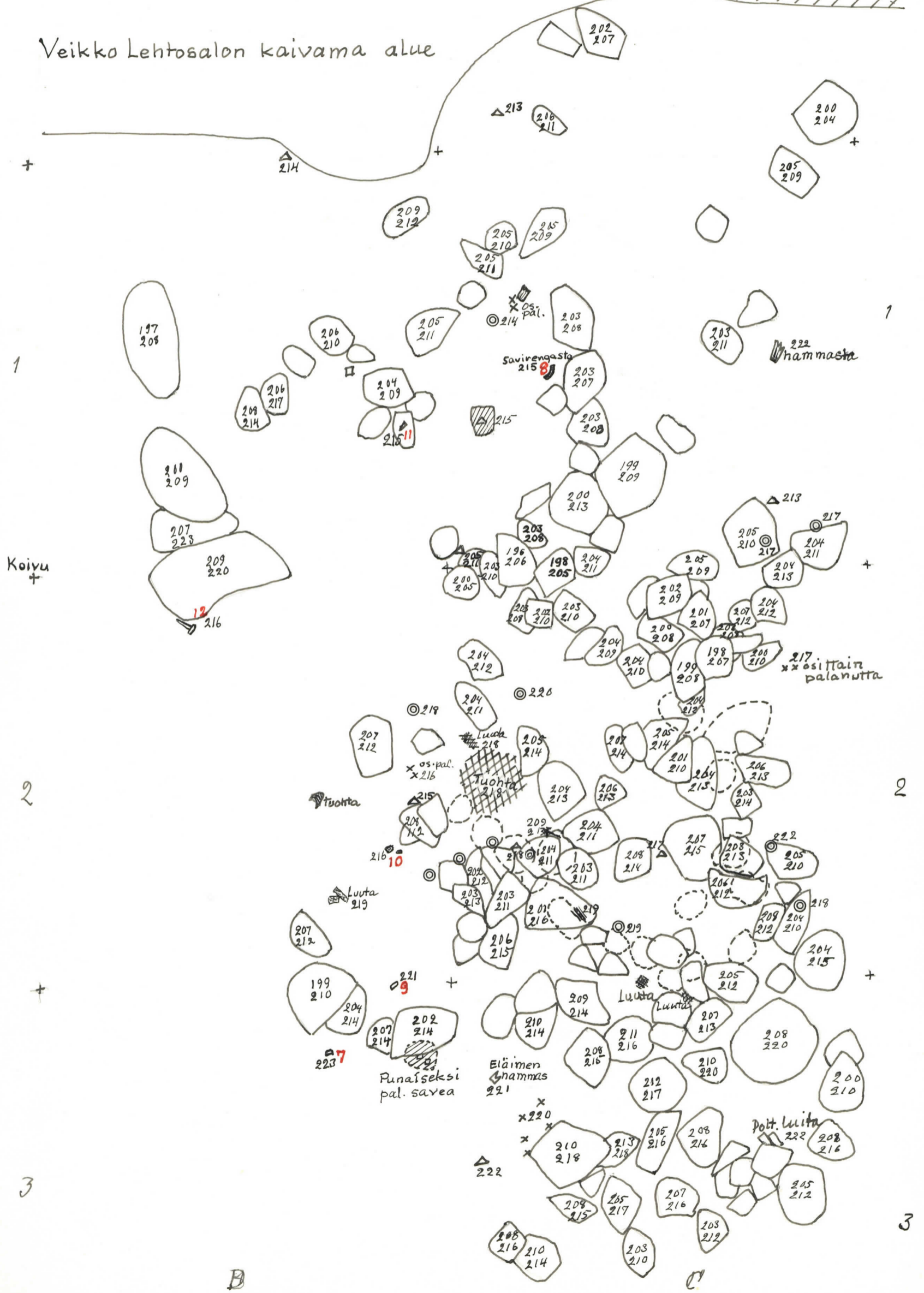
Veikko Lehtosalon kaivama alue

MAARIA, SARAMÄKI, MARTTILA
 Pirkko - Liisa Lehtosalo, 1961
 1:10
 Kp. pl. 0.40

Veikko Lehtosalon kaivamaa alue

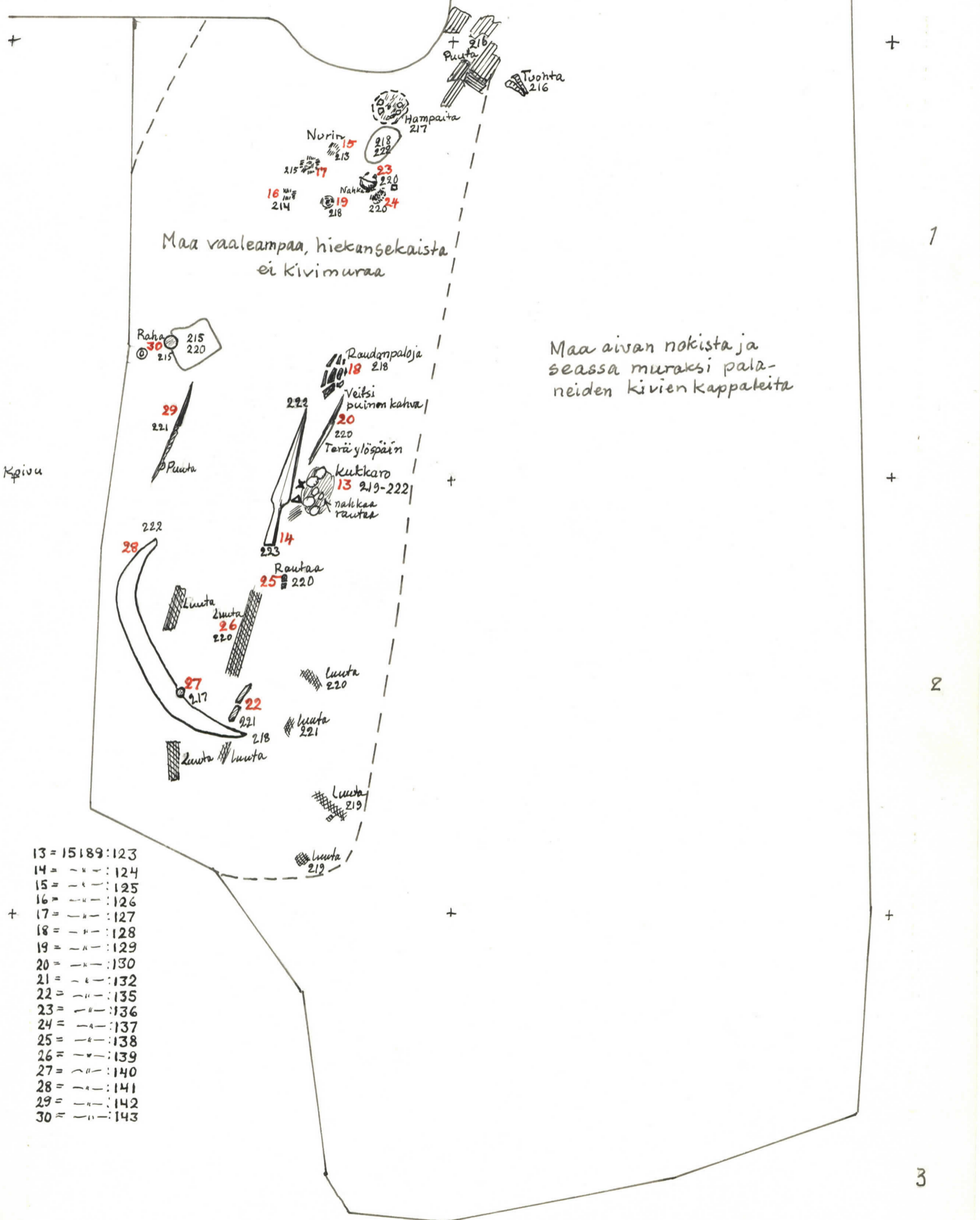
MAARIA, SARAMÄKI, MARTTILA,
Pirkko-Liisa Lehtosalo 1961.

1:10

Kp. pl. 0.40 Kerros VA, ruumishauta

Tri Salmon
kaivama alue

Veikko Lehtosalon kaivausalue

Maa vaaleampaa, hiekansekaista
ei kivimuraa

Maa aivan nokista ja
seassa muraksi pala-
neiden kivien kappaleita

- 13 = 15189:123
- 14 = " : 124
- 15 = " : 125
- 16 = " : 126
- 17 = " : 127
- 18 = " : 128
- 19 = " : 129
- 20 = " : 130
- 21 = " : 132
- 22 = " : 135
- 23 = " : 136
- 24 = " : 137
- 25 = " : 138
- 26 = " : 139
- 27 = " : 140
- 28 = " : 141
- 29 = " : 142
- 30 = " : 143

B

C

3

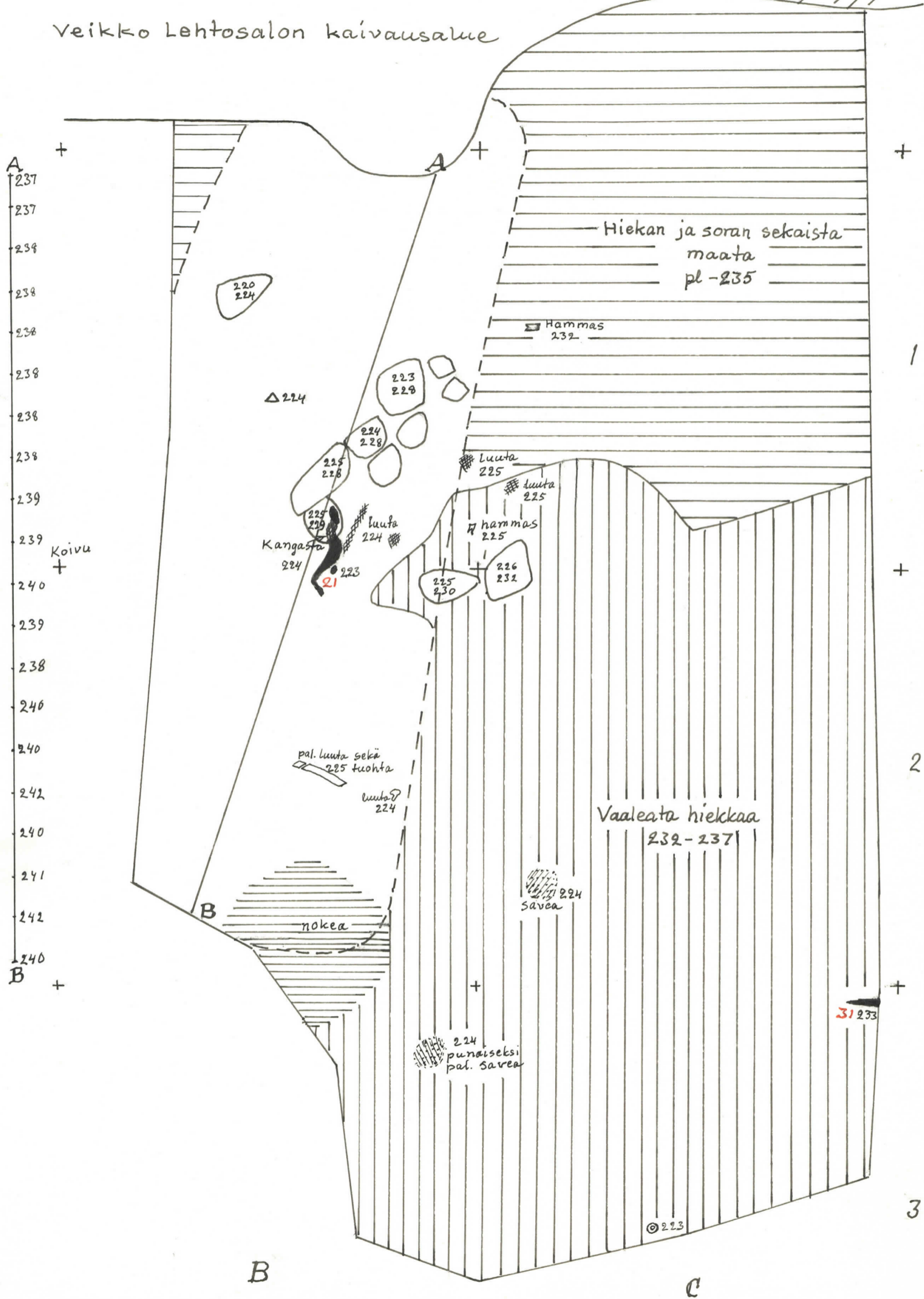
MAARIA, SARAMÄKI, MARTTILA
Pirkko-Liisa Lehtosalo, 1961.

1:10

Kp. pl. 0.40 Kerros V B, ruumishauta

Tri Salmon
kaivama alue

Veikko Lehtosalon kaivausalue

MAARIA, SARAMÄKI, MARTTILA
Pirkko-Liisa Lehtosalo, 1961.

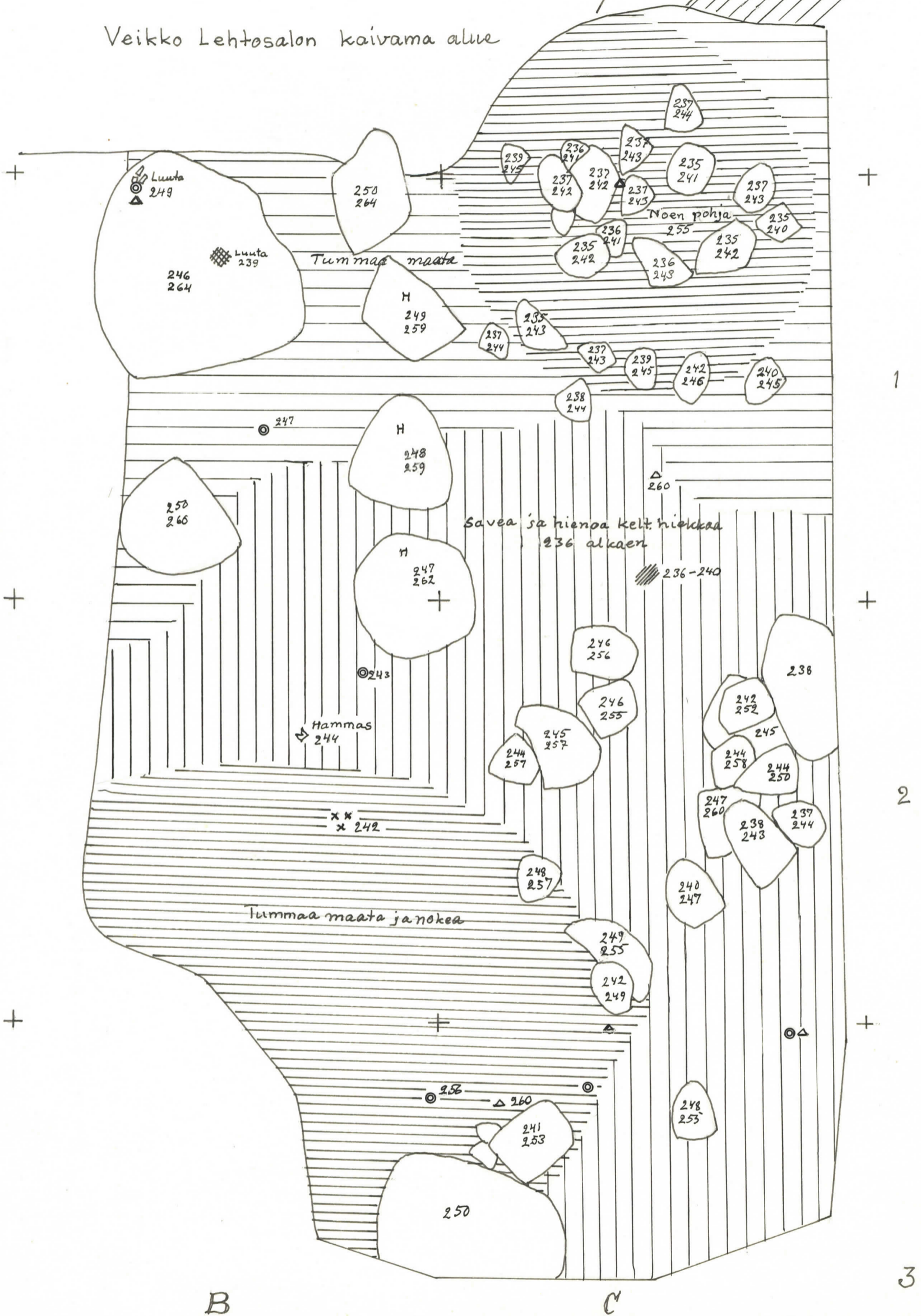
1:10

Kp. pl. 0.40

Kerros VI

Tri Salmon
kaivama alue

Veikko Lehtosalon kaivama alue

MAARIA, SARAMÄKI, MARTTILA

Pirkko-Liisa Lehtosalo, 1961.

1:10

Kp. pl. 0.40

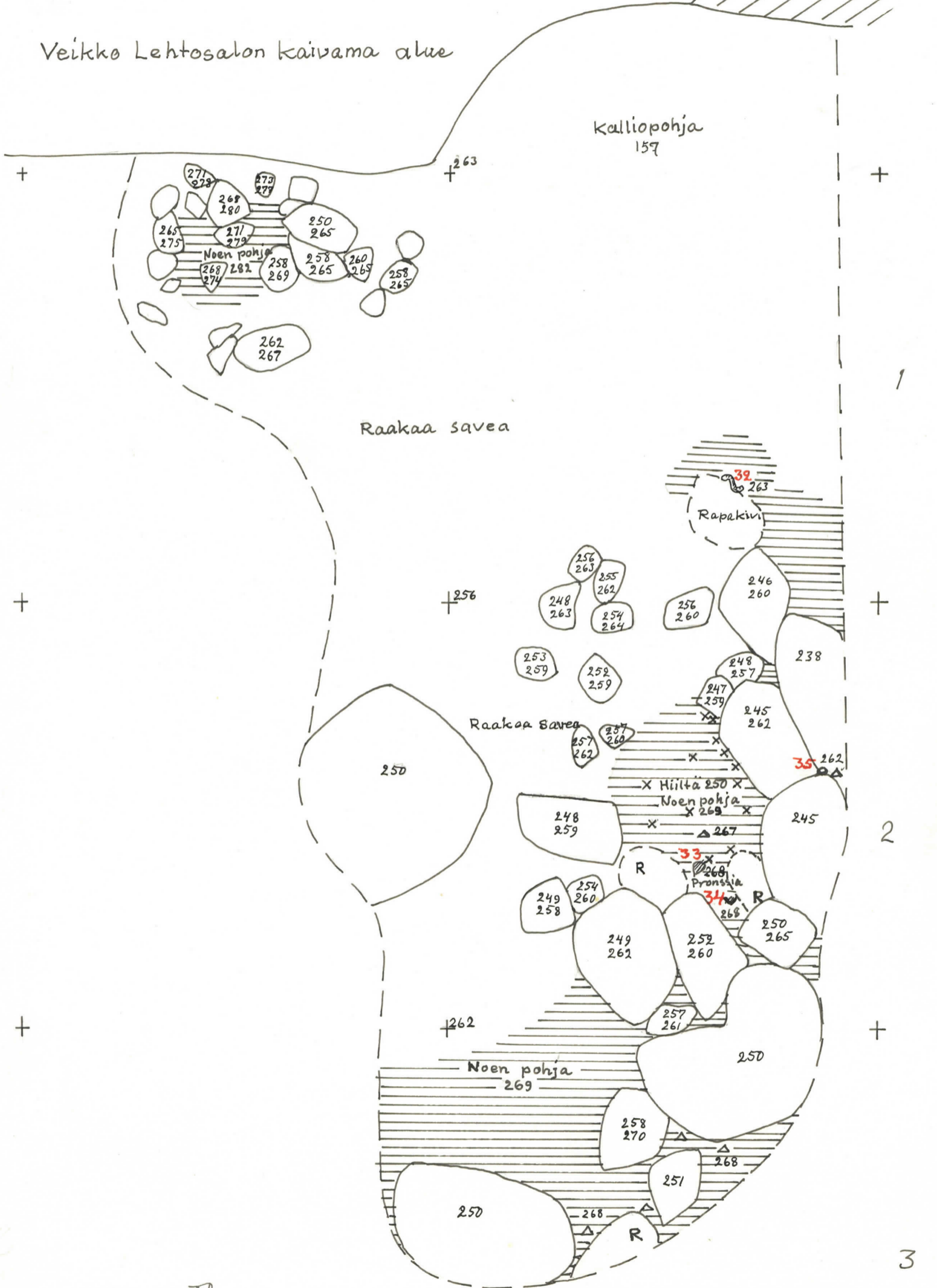
Kerros VII

Tri Salmon
kaivama alue

Veikko Lehtosalon kaivama alue

Kalliopohja
159

Raakaa savea

B

C

3